

Др Владимир КОЗАР
специјални саветник у адвокатској канцеларији
„Алексић са сарадницима“ у Новом Саду
доцент на Правном факултету за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду

ИЗМЕНА ПОЛОЖАЈА ПОВЕЗАНИХ ЛИЦА У СТЕЧАЈНОМ ПОСТУПКУ

Резиме

Новелама Закона о стечају из августа 2014. године значајно је појачан процесни положај лица повезаних са стечајним дужником, кроз ограничавање или искључење њихових права. Увођење рестриктивног режима за повезана лица образложено је потребом отклањања узрока који су омогућавали злоупотребе и корупцију. Предвиђено да се лица која су повезана са стечајним дужником намирују у новоустановљеном последњем – четвртом исплатном реду и не могу да буду бирања у одбор поверилаца, како би се спречило прејасавље осталих стечајних поверилаца од стичања повезаних лица. Битна новина је да лица повезана са стечајним дужником (осим лица која се у оквиру своје редовне делатности баве давањем кредитних или zajmova) чине посебну класу поверилаца и не бирају о плану реорганизације, чиме су онемогућене злоупотребе од стичања повезаних лица. Промена положаја повезаних лица оледа се и у искључењу права именовања за стечајног управника или за независно стичање лице које тражи спровођење плана реорганизације. Такође, олакшано је добијање правних послова закључених са повезаним лицима.

Кључне речи: повезана лица, стечај, исплатни ред, одбор поверилаца, реорганизација.

I Увод

Новелама Закона о стечају из августа 2014. године¹ измењена су и допуњена чак 62 члана основног законског текста,² а додати су и нови чланови 117а, 174а, 174б и 204а. Овако бројне и обимне измене указују да је требало донети нови закон, а не мењати постојећи.

У Закону о стечају из 2009. године повезана лица помињу се само на четири места, односно у четири члана, док су после новела повезана лица уређена бројним одредбама садржаним у чл. 21, 36, 38, 54, 120, 123, 125, 156 и 165.

Новелама је значајно погоршан процесни положај лица повезаних са стечајним дужником, кроз ограничавање или искључење њихових права. У образложењу предлога новела изнето је и мишљење да промена третмана повезаних лица може довести до значајног смањења кредитирања унутар група повезаних лица и позајмица власника.³ У ситуацији када дужник нема приступ другим изворима финансирања, нове одредбе могу демотивисати власнике да врше даља улагања. Ипак, без обзира на наведена ограничења, измене су усвојене уз образложење да је реч о правичнијем решењу које треба да смањи злоупотребе уочене у досадашњој пракси.

Поред тога, у нацрту новела било је предложено да се повезаним лицима онемогући да учествују у скупштини поверилаца, али је у току дискусије у оквиру усмене расправе преовладало мишљење да би се на овај начин дошло до кршења основних права, па је заузет став да такво решење није прихватљиво.

II Повезана лица у Закону о стечају из 2009. године

У Закону о стечају из 2009. године повезана лица помињу се само на четири места, односно у четири члана.

Прво правило тиче се избора одбора поверилаца, а садржано је у члану 38 став 4 према коме повериоци који су међусобно повезана лица у смислу закона којим се уређују привредна друштва не могу имати више од једног члана одбора поверилаца. Ово правило, у суштини је задржано и новелираном закону, с тим што је прецизирано да повериоци

1 Закон о изменама и допунама Закона о стечају (*Службени гласник РС*, бр. 83/2014), ступио је на снагу 13. августа 2014. године.

2 Основни законски текст објављен је у *Службеном гласнику РС*, бр. 104/2009.

3 Образложење Предлога закона о изменама и допунама Закона о стечају, доступно на адреси: http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_pregled.php?id=208453, 10.8.2014, стр. 44.

који нису лица повезана са стечајним дужником, у смислу овог закона, а који су међусобно повезана лица у смислу закона којим се уређују привредна друштва, не могу имати више од једног члана одбора поверилаца (новелирани досадашњи став 4 који постаје став 6). На овом месту, а и каснијим одредбама закон разликује „међусобно повезана лица“ која се одређују према дефиницији из Закона о привредним друштвима⁴ (нпр. када се појављује више међусобно повезаних поверилаца, а који нису ни у каквој вези са стечајним дужником, његовим члановима или органима, ни путем капитала, а ни персонално – сродство и сл.), од „лица повезаних са стечајним дужником“ на која се односи дефиниција повезаних лица из члана 125 Закона о стечају. Међутим, у стечају се појављује још једна – трећа категорија повезаних лица, коју закон не уређује. То су међусобно повезани стечајни дужници. Стечај групе међусобно повезаних правних лица назива се консолидовани стечај.

Затим, следи правило из члана 120 став 4 које прописује претпоставку несавесности за повезана лица, приликом побијања правних послова или других правних радњи уобичајеног намирена, према коме се за лице које је било повезано са стечајним дужником у време предузимања правног посла или друге правне радње сматра се да је знало или морало знати за неспособност за плаћање или за предлог за покретање стечајног поступка, чиме се олакшава побијање јер се уводи необорива претпоставка несавесности, па тужилац не мора да доказује чињеницу несавесности, а тужени не може да оспори доказивањем о супротном. Ова претпоставка није мењана новелама из 2014. године.

У члану 125 дата је дефиниција повезаних лица у смислу Закона о стечају. Повезаним лицима стечајног дужника у смислу овог закона сматрају се: 1) директор, члан органа управљања или органа надзора стечајног дужника; 2) члан стечајног дужника који за његове обавезе одговара целокупном својом имовином; 3) члан или акционар са значајним учешћем у капиталу стечајног дужника; 4) правно лице које стечајни дужник контролише у смислу закона којим се уређују привредна друштва; 5) лица која због свог посебног положаја у друштву имају приступ поверљивим информацијама или имају могућност да се упознају са финансијским стањем стечајног дужника; 6) лице које је фактички у позицији да врши значајнији утицај на пословање стечајног дужника; 7) лице које је сродник по крви у правој линији без обзира на степен или у побочној линији до четвртог степена сродства, сродник по

4 Појам повезаних лица утврђен је одредбама члана 62 Закона о привредним друштвима (*Службени гласник РС*, бр. 36/11 и 99/11). За одређивање повезаних правних лица користи се критеријум узајамног релативног капитал учешћа, видети: Мирко Васиљевић, *Водич за примену Закона о привредним друштвима*, Београд, 2011, стр. 107.

тазбини до другог степена сродства или брачни друг физичких лица из тач. 1, 2, 3, 5 и 6 овог члана.

Дефиниција повезаних лица није мењана новелама Закона о стечају из августа 2014. године, али је њен домаћај био сужен, и у периоду од 23. јануара 2010. године као дана почетка примене⁵ до 13. августа 2014. године, у суштини, односила се само на претпоставку несавесности из члана 120 став 4, јер је служила искључиво за одређивање повезаних лица за која се по закону сматрало да су знала или морала знати да је стечајни дужник неспособан за плаћање, односно да је поднет предлог за покретање стечајног поступка, што је олакшавало побијање правних послова и других правних радњи уобичајеног намирања предузетих у корист повезаних лица.

У правној теорији опредељење законодавца да појам повезаних лица на различит начин дефинише у Закону о привредним друштвима, као општем пропису, као и у Закону о стечају, изложено је критици.⁶ Такође указано је и на одређене разлике између дефиниције повезаних лица из члана 62 Закона о привредним друштвима у односу на дефиницију из члана 125 Закона о стечају, која се односи на крвне сроднике, тј. на степен сродства. Исто тако, за разлику од Закона о привредним друштвима, Закон о стечају повезаним лицем сматра само оно правно лице које је под контролом стечајног дужника, у смислу Закона о привредним друштвима, а не и, на пример, друго правно лице које је заједно са стечајним дужником под контролом трећег лица. Истакнуто је мишљење да је реч или о грешци законодавца или о намери да се изостављањем ових лица из посебног рестриктивног режима прописаног за повезана лица, њима дозволи учешће у одбору поверилаца и гласање о плану реорганизације, што је оцењено као неправично решење, противно интересу свих поверилаца.⁷

И најзад, у Закону о стечају из 2009. године повезана лица наводе се у члану 165 став 5 код гласања о плану реорганизације, тако што је стечајном суду дата могућност, односно дискреционо овлашћење да наложи формирање посебне класе поверилаца ако на основу достављених доказа утврди да су повериоци који имају више од 30% потраживања у оквиру једне од класа: 1) лица повезана са лицем које је контролни члан или акционар или поседује значајно учешће у капиталу стечајног дужника, у смислу закона којим се уређују привредна друштва; 2) правна лица у којима су лица из тачке 1) овог става директно или индиректно

5 Закон о стечају почео је да се примењује 23. јануара 2010. године.

6 Зоран Танасковић, „Повезана лица према изменама и допунама Закона о стечају“, *Правни информатор*, бр. 10/2014, стр. 9.

7 З. Танасковић, *нав. чланак*, стр. 10.

контролни чланови или акционари, односно поседују значајно учешће у капиталу, у смислу закона којим се уређују привредна друштва; 3) лица која са лицима из тач. 1) и 2) овог става делују заједно у смислу закона којим се уређују привредна друштва. У том случају, наведена лица чинила су посебну класу поверилаца и нису гласала о плану реорганизације (члан 165 став 6). Ово флексибилно правило у основном законском тексту, значајно је промењено новелама из 2014. године, увођењем ригидне одредбе да лица повезана са стечајним дужником, чине посебну класу поверилаца и не гласају о плану реорганизације (новелирани члан 165 став 7). На овај начин, повезаним лицима у сваком случају онемогућено је да гласају о плану реорганизације без обзира на висину њихових појединачних потраживања, и удео потраживања повезаних лица у појединој класи.

III Забрана избора лица повезаних са стечајним дужником за стечајног управника и у одбор поверилаца

Новелама из 2014. године допуњен је члан 21 Закона о стечају, који регулише ограничење у именовању стечајних управника, тако што се проширује круг лица која не могу бити именована за стечајног управника на власника и лица повезана са стечајним дужником.⁸

Предвиђена је обавеза стечајног управника да на почетку првог поверилачког рочишта стечајном судији и присутним повериоцима достави преглед свих потраживања лица повезаних са стечајним дужником у смислу овог закона (нови став 6 члана 36). На наведени начин отклања се могућност да у одбор поверилаца буду изабрана лица која су повезана са стечајним дужником, чиме се спречавају злоупотребе повезаних лица да преко одбора поверилаца утичу на ток стечајног поступка.

Изменом става 1 члана 38 да избор одбора поверилаца врши скупштина на првом поверилачком рочишту, извршено је усклађивање са изменама члана 35 став 1 и члана 36 став 1, као и с обзиром да се тада поуздано може знати листа вероватних поверилаца и то да ли имају статус повезаних лица. На овај начин спречава се да у одбор поверилаца буду бирана лица повезана са стечајним дужником.

Новелама из 2014. године уведена је забрана чланства у одбору поверилаца за повезана лица, из које су изузете банке и друге финансијске

⁸ Владимир Козар, *Коментар Закона о стечају, са новелама из 2014. године и судском праксом*, Београд, 2014, стр. 49.

институције: „Повериоци који су лица повезана са стечајним дужником, у смислу овог закона, осим лица која се у оквиру своје редовне делатности баве давањем кредита, не могу бити чланови одбора поверилаца“ (нови став 7 члана 38).

Ако се на првом поверилачком рочишту не формирају поверилачки органи, дужност одбора поверилаца врши пет поверилаца, осим лица повезаних са стечајним дужником, у смислу овог закона, чија су појединачна необезбеђена потраживања највећа према прегледу потраживања формираном за потребе гласања на првом поверилачком рочишту (досадашњи став 9 који је постао измењени став 13 члана 38).

IV Нови исплатни ред – потраживања лица повезаних са стечајним дужником

Новелама из 2014. године уведен је нови – четврти исплатни ред у који спадају потраживања лица повезаних са стечајним дужником у смислу овог закона. Наиме, предвиђено је да у четврти исплатни ред спадају потраживања настала две године пре дана отварања стечајног поступка по основу зајмова, као и других правних радњи које у економском погледу одговарају одобравању зајмова, у делу у којем ти зајмови нису обезбеђени, а који су стечајном дужнику одобрени од стране лица повезаних са стечајним дужником, у смислу овог закона, осим лица која се у оквиру своје редовне делатности баве давањем кредита и зајмова (члан 54 став 4 тачка 4). У погледу повезаних лица разматрано је неколико опција. Најједноставније решење било би да се она без обзира на њихове карактеристике ставе у четврти исплатни ред. Ипак, такво решење није присутно у упоредној пракси, док је било потребно водити рачуна и о одредбама члана 181 Закона о привредним друштвима⁹ који је већ делом био уредио положај повезаних лица, тако да су она била субординирана за део у коме су били необезбеђени повериоци. Приликом измена ове одредбе узети су у обзир и коментари добијени од Међународне финансијске корпорације (*International Finance Corporation – IFC*).¹⁰ Такође, било је потребно водити рачуна и о томе да ли је реч о финансијским институцијама чија је редовна делатност одобравање кредита. Коначно решење узело је у обзир постојећи третман повезаних лица. Овим решењем се уводи концепт који је присутан и у великом броју законодавстава – зајам којим се надомешта капитал, а којим

9 У члану 69 Закона о изменама и допунама Закона о стечају прописано је да даном ступања на снагу овог закона престају да важе одредбе члана 181 Закона о привредним друштвима.

10 Образложење Предлога закона о изменама и допунама Закона о стечају, стр. 44.

се власници који уместо да унесу капитал у време финансијске кризе опредељују да тај капитал надоместе зајмом, што није у складу са добрим пословним обичајима и савесношћу. Ради прецизне примене закона, прописан је временски период од две године, уместо да се третман тог зајма везује за одређено време када је настала криза код стечајног дужника, што је присутно у упоредном законодавству. Међутим, потраживања повезаних лица настала по основу зајмова више од две године пре отварања стечајног поступка, као и потраживања чији правни основ нису зајмови и слични правни послови (нпр. потраживања дивиденде), спадају у трећи исплатни ред, док се обезбеђени зајмови намирују одвојено, јер у погледу обезбеђених потраживања и повезана лица имају статус разлучних поверилаца.¹¹

V Побијање правних радњи давања обезбеђења заложним повериоцима и враћања кредита или зајма повезаном лицу

Новелама из 2014. године допуњене су одредбе о намерном оштећењу поверилаца из члана 123, додавањем два нова става, и то става 2 који одузима правно дејство обезбеђењу које је стечајни дужник дао за зајам своје повезаном лицу, и става 3 који омогућава побијање враћања кредита или зајам повезаном лицу у последњој години пре отварања.

Обезбеђење које стечајни дужник дао за зајам, односно друге правне радње које у економском погледу одговарају одобравању зајмова, лицу повезаном са стечајним дужником, осим лица које се у оквиру своје редовне делатности бави давањем кредита или зајмова, у тренутку када је било трајније неспособно за плаћање или у року од годину дана пре дана отварања стечаја над друштвом, не производи правно дејство у поступку стечаја над друштвом (став 2).

Битно је уочити да Закон о стечају у члану 123 став 2 услове за престанак дејства обезбеђења прописује алтернативно. Дакле, довољно је да је испуњен један од услова – или да је обезбеђење дато унутар годину дана пре дана отварања стечаја над друштвом или и пре више од годину дана, ако је друштво у том тренутку било неспособно за плаћање. На сличан начин били су прописани услови за престанак обезбеђења у члану 181 Закона о привредним друштвима, али су се исти односили на обезбеђење које је друштво дало за зајам од члана друштва, а не за зајам

¹¹ Владимир Козар, „Дејство отварања стечаја на зајмове и обезбеђења повезаних лица“, *Правни информатор*, бр. 10/2014, стр. 4.

које је члан друштва или друге лице повезано са стечајним дужником, узело од трећег лица – зајмодавца.

Овакво решење предвиђено је у циљу правне сигурности, с обзиром да се у пракси дешавало да се стечајни дужник који, иако је инсолвентан и не може да одговори својим обавезама, своју имовину додатно оптерећује обезбеђењем за обавезе свог повезаног лица, смањујући на тај начин своју имовину и могућност отплате својих дуговања, што у случају отварања стечајног поступка доводи до ситуације у којој се ти новообезбеђени повериоци приоритетно намирују на имовини стечајног дужника, а не од главног дужника.

Потребно је уочити да се нови став 2 из члана 123 односи на давање обезбеђења за обавезе повезаног лица (нпр. давање јемства, заснивање хипотеке, залог и сл.) трећем лицу које је дало зајам лицу повезаним са стечајним дужником, тако да хипотекарни, односно заложни дужник и дужник из основног правног посла нису исто лице. Дужник из основног правног посла је лице повезано са стечајним дужником, а хипотекарни, односно заложни дужник је стечајни дужник. Ако је обезбеђење хипотека или ручна залога, такав поверилац у стечају има статус заложног повериоца. Новелираним законом дефинисани су заложни повериоци,¹² који су се у досадашњој пракси јављали у случају повезаних лица, када је једно лице приликом одобравања кредита од банке користило имовину другог лица (које касније постаје стечајни дужник), као обезбеђење („коллатерал“) којим се гарантује повраћај кредита.¹³ У правној теорији ова нова врста поверилаца назива се „заложни повериоци са потраживањима према трећем лицу“.¹⁴

На овај начин „извлачи“ се имовина из стечајног дужника, у корист његових повезаних лица, јер ако се зајмодавац намири из средства

12 У новелираном члану 49 ст. 5–7 заложни повериоци дефинисани су као повериоци који имају заложно право на стварима или правима стечајног дужника о којима се воде јавне књиге или регистри, а немају новчано потраживање према стечајном дужнику које је тим заложним правом обезбеђено. Заложни повериоци нису стечајни повериоци и нису разлучни повериоци. Заложни повериоци су дужни да у року за подношење пријаве потраживања обавесте суд о заложном праву, уз достављање доказа о постојању заложног права и изјаве о износу новчаног потраживања према трећем лицу које је тим правом обезбеђено на дан отварања стечајног поступка, чиме стичу својство странке. Заложни повериоци не могу да бирају и да буду бирани у скупштину и одбор поверилаца.

13 Бранко Радловић, „Стечај у Србији – чињенице, заблуде и намераване последице“, у: Б. Шошкић, М. Арсић (уред.), *Економска историја Србије у 2014: Могућности привредног раста у условима реформи и фискалне консолидације*, Београд, 2014, стр. 144 и 145.

14 Марко Радовић, „Положај заложних („хипотекарних“) поверилаца у стечајном поступку“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2014, стр. 256.

обезбеђења престаје обавеза лица повезаног са стечајним дужником као главног дужника, за чије обавезе је установљено стварно-правно средство обезбеђења на имовини стечајног дужника. Исто важи и за јемство стечајног дужника, као облигационо-правно средство обезбеђења, код кога се јемац увек разликује од дужника из основног правног посла, јер се не може јемчити за сопствену обавезу. Међутим, од примене ових рестриктивних одредаба изузете су банке као и друга лица у финансијском сектору, која се у оквиру своје редовне делатности бави давањем кредита или зајмова, што битно смањује домаћај њихове примене, с обзиром да се највећи број кредита и зајмова узима од банака, у чију корист се заснивају средстава обезбеђења. Дакле, није дозвољено побијање обезбеђења које банкама дају међусобно повезана лица, за потраживања из кредита.

Другачије тумачење наведене одредбе, по коме би зајмодавац, у чију је корист установљено обезбеђење, морао бити истовремено лице повезано са стечајним дужником, да би се применио наведени изузетак, довело би до нарушавања правне сигурности и стабилности пословања банака и других лица из финансијског сектора. Такође, ово законско ограничење не би требало уопште да се односи на обезбеђења дата за зајмове лицима повезаним са стечајним дужником, дакле на ситуацију када је зајмодавац повезано лице, без обзира на његову делатност, већ само на обезбеђења установљена у корист трећих лица (поверилаца, зајмодавца) за обавезе из зајмова лицима повезаним са стечајним дужником, тј. када се лица повезана са стечајним дужником појављују у улози зајмопримца, а не зајмодавца. Према томе, у случајевима када је зајмодавац лице повезано са стечајним дужником, а стечајни дужник је дао обезбеђење на својој имовини, не примењује се цитирани члан 123 став 2, већ став 3 који омогућава побијање враћања зајма или кредита лицу повезаном са стечајним дужником у последњој години пре отварања стечаја, што у случају успеха побијања, таквим повериоцима омогућава да се намире у трећем исплатном реду (или као одвојено као обезбеђени – разлучни повериоци), подношењем накнадне пријаве потраживања у смислу члана 130 став 2, с обзиром да се новоустановљени четврти исплатни ред односи на необезбеђене зајмове повезаних лица. Наиме, новелама из 2014. године прописана су посебна правила за зајмове које су лица повезана са стечајним дужником одобрила стечајном дужнику, тако што је у члану 54 став 4 тачка 4, додат нови – четврти исплатни ред, у који спадају потраживања настала две године пре дана отварања стечајног поступка по основу зајмова, као и других правних радњи које у економском погледу одговарају одобравању зајмова, у делу у којем ти зајмови нису обезбеђени, а који су стечајном дужнику одобрени од стране лица повезаних са стечајним дужником, у смислу

овог закона, осим лица која се у оквиру своје редовне делатности баве давањем кредита и зајмова.

Обезбеђење које је стечајни дужник дао за обавезе свога члана или другог повезаног лица, не мора нужно бити стварно-правно (хипотека, залога), већ нпр. то може бити и меница, која поред инструмента платног промета има и улогу средства обезбеђења потраживања, а такође и залога на потраживању од свог дужника.

Такође, може се поставити и питање престанка важности банкарских гаранција са клаузулом „без приговора“, „на први позив“ које су издате у корист поверилаца лица повезаних са стечајним дужником, ради обезбеђења зајмова, а по налогу стечајног дужника као уговорне стране из уговора о издавању банкарске гаранције, закљученим са банком – гарантом. Јер, банка која плати кориснику банкарске гаранције (зајмодавцу лица повезаног са стечајним дужником) има право регреса према налогодавцу – стечајном дужнику,¹⁵ чиме се посредно умањује имовина стечајног дужника у корист његових чланова или других повезаних лица – зајмопримаца, који неће морати да врате зајам своје повериоцу – зајмодавцу, с обзиром да је то банка учинила уместо њих, плаћајући по гаранцији коју је издала у корист зајмодавца, а по налогу стечајног дужника.

На крају, потребно је поставити питање да ли правила из новог става 2 члана 123 Закона о стечају спадају у институт побијања правних радњи стечајног дужника, имајући у виду да су прописана у оквиру VIII главе, која носи наслов „Побијање праних радњи стечајног дужника“, с обзиром на прописану правну последицу: ако су испуњени наведени критеријуми „обезбеђење не производи правно дејство у поступку стечаја над друштвом“. Или је реч о ништавости правног посла давања обезбеђења у смислу општих правила из члана 103 Закона о облигационим односима. Како је слична правна последица прописана у члану 130 став 1 Закона о стечају који регулише дејства побијања, тако што побијени правни посао односно правна радња немају дејства према стечајној маси,¹⁶ закључак је да се и правни посао давања обезбеђења за

15 Маријана Дукић-Мијатовић, „Остваривање регреса код осигурања банкарских полова“, *Правни живоић*, бр. 11/2006, стр. 799–809. У члану 1087 став 2 Закона о облигационим односима прописано је да је налогодавац дужан платити банци сваки износ који је банка платила по основу гаранције издате са клаузулом „без приговора“, „на први позив“.

16 Ако захтев за побијање правног посла или друге правне радње буде правноснажно усвојен, побијени правни посао односно правна радња немају дејства према стечајној маси, а противник побијања је дужан да у стечајну масу врати сву имовинску корист стечену на основу побијеног посла или друге радње (Закона о стечају, чл. 130 ст. 1).

зајам повезаном лицу, мора побијати одговарајућим радњама – тужбом или подношењем противтужбе или приговора у парници, у смислу члана 128 Закона о стечају,

Такође, у новом ставу 3 члана 123 Закона о стечају предвиђено је да ако стечајни дужник у последњој години пре отварања стечаја врати кредит или зајам лицу повезаном са стечајним дужником, осим лицу које се у оквиру своје редовне делатности бави давањем кредита, сматраће се да је извршио радњу намерног оштећења поверилаца која је подобна за побијање. Дакле, став 3 регулише сасвим другачију правну ситуацију – кредит или зајам, као правни посао закључен између стечајног дужника и са њим повезаног лица, а не ситуацију из става 2 који уређује давање обезбеђења од стране стечајног дужника у корист зајмодавца, кредитора, који је одобрио кредит или зајам лицу повезаном са стечајним дужником. При томе, у смислу правила из става 3 повезано лице може бити и банка, нпр. ако је у поступку реорганизације стекла удео у стечајном дужнику, претварањем (конверзијом) потраживања, односно дуга у капитал, у коме случају се, такође, постоји изузетак од примене овог нововведеног правила о побијању.

Додавањем два нова става у члану 123, новелама из 2014. године, омогућено је стечајном управнику и повериоцима да успешније побијају овакве правне радње стечајног дужника.

VI Сврставање лица повезаних са стечајним дужником у посебну класу поверилаца која не гласа о плану реорганизације

Могућност повезаних лица да пресудно утичу на исход гласања у стечају, прегласавањем осталих стечајних поверилаца, што је, како у правној теорији,¹⁷ тако и у образложењу предлога новела из 2014. године,¹⁸ означено као кључни проблем, који се јављао код унапред припремљених, а и код обичних планова реорганизације, решен је изменом члана 165 став 7 Прописано је да лица повезана са стечајним дужником (осим лица која се у оквиру своје редовне делатности баве давањем кредита или зајмова) чине посебну класу поверилаца и не гласају о плану реорганизације, на који начин ће бити онемогућене злоупотребе од стране повезаних лица. У досадашњој пракси, тј. пре новеле из 2014. године, није долазило до формирања посебне класе без права гласа иако је таква могућност (дакле не и обавеза) била прописана у члану 165 ст.

17 Б. Радуловић, *нав. чланак*, стр. 133 и 134.

18 Образложење Предлога закона о изменама и допунама Закона о стечају, стр. 44.

5 и 6 основног законског текста.¹⁹ Члан 165 став 5 основног текста Закона о стечају (који је брисан новелом из 2014 године), омогућавао је суду да наложи формирање посебне класе поверилаца, која не гласа о плану реорганизације ако повезана лица имају више од 30% у оквиру једне класе.²⁰ У пракси је долазило до проблема приликом утврђивања повезаних лица и њиховог учешћа. Чак и у случајевима када је учешће повезаних лица било испод 30%, глас повезаних лица пресудно је утицао на усвајање плана.

Дакле, лица повезана са стечајним дужником (осим банака и других лица која се у оквиру своје редовне делатности баве давањем кредита или зајмова) чине посебну класу поверилаца и не гласају о плану реорганизације (став 7), на који начин се онемогућавају злоупотребе од стране повезаних лица. На овај начин измењен је „исувише повољан положај повезаних лица“ у основном законском тексту, на који је указано у правној теорији.²¹

Постоје мишљења да су банке неоправдано изузете, као повезана лица, од забране гласања код усвајања плана реорганизације, односно да је и банкама, које су повезане са стечајним дужником, требало онемогућити да гласају о плану реорганизације, управо да би се спречиле злоупотребе банака када се јаве као повезана лица у стечају.²²

У случају плана реорганизације поднетог у стечајном поступку, потраживања повезаних лица намирују се на исти начин и под истим условима као потраживања из класе стечајних поверилаца према исплатном реду у које је разврстано њихово потраживање (став 7). Ово правило није сасвим јасно, али вероватно упућује на новоустановљен четврти исплатни ред, у који спадају потраживања лица повезаних са стечајним дужником у смислу овог закона. Предвиђено је да у четврти исплатни ред спадају потраживања настала две године пре дана отварања стечајног поступка по основу зајмова, као и других правних радњи које у економском погледу одговарају одобравању зајмова, у делу у којем ти зајмови нису обезбеђени, а који су стечајном дужнику одобрени од стране лица повезаних са стечајним дужником, у смислу овог закона, осим лица која се у оквиру своје редовне делатности баве давањем кредита и зајмова (члан 54 став 4 тачка 4). С друге стране, потраживања повезаних лица настала по основу зајмова више од две

19 Владимир Козар, „Дејство отварања стечаја на зајмове и обезбеђења повезаних лица“, *Lege Artis*, бр. 26/2014, стр. 30.

20 Владимир Козар, „Реорганизација као могући правац стечајног поступка“, *Радно-правни савешник*, бр. 9/2013, стр. 69–80.

21 Б. Радуловић, *нав. чланак*, стр. 132.

22 З. Танасковић, *нав. чланак*, стр. 14.

године пре отварања стечајног поступка, као и потраживања чији правни основ нису зајмови и слични правни послови (нпр. потраживања дивиденде), спадају у трећи исплатни ред, док се обезбеђени зајмови намирују одвојено, јер у погледу обезбеђених потраживања и повезана лица имају статус разлучних поверилаца.

VII Консолидовани стечај и вишеструка пријава потраживања по основу солидарне одговорности повезаних лица

Приликом припреме предлога новела из 2014. године, разматрано је и увођење консолидованог стечаја, од чега се након детаљне анализе и обављених консултација одустало.²³ Разматрана су разна конкретна решења. У случају када се води стечајни поступак над два или више повезаних лица, међу којима је и матично друштво, поступак би се спроводио по следећим правилима: 1) именује се један стечајни управник, постоји једна скупштина поверилаца, бира се један одбор поверилаца; 2) поступак стечаја покреће се и поступак спроводи стечајни судија надлежан према седишту матичног друштва; 3) образује се једна стечајна маса; 4) припрема се и гласа се о једном плану реорганизације за сва повезана лица; 5) начело равномерног намирења поверилаца примењује се на стечајне повериоце свих повезаних лица; 6) међусобна потраживања повезаних лица бришу се.

Питање консолидованог стечаја актуелно је нарочито у случају солидарности дужника, нпр. код јемства за обавезе из уговора у привреди, давања корпоративних гаранција или приступања дугу, с обзиром да ове инструменте обезбеђења најчешће дају банкама и другим повериоцима, односно међусобно „размењују“ повезана лица.

У том случају може се десити да један поверилац блокира све солидарне дужнике, чиме се остварује стечајни разлог за целу групу повезаних лица за један исти дуг. На проблем вишеструке пријаве потраживања по основу солидарне одговорности повезаних лица у свим стечајним поступцима, који је требало решити одговарајућим законским новелама, указано је и у правној теорији.²⁴

Затим тај поверилац може да условљава или блокира изгласавање плана реорганизације код сваког од повезаних лица, солидарних садужника, са истом потраживањем, дакле како код главног дужника, тако и код јемаца, односно приступиоца дугу и сл.

23 Образложење Предлога закона о изменама и допунама Закона о стечају, стр. 47.

24 Б. Радуловић, *нав. чланак*, стр. 145 и 146.

На овај начин једно потраживање „мултипликује“ се на својеврстан начин, што би требало спречити или ограничити одговарајућим законским изменама, или у недостатку истих, одговарајућим тумачењем у судској пракси, и креирањем правила консолидованог стечаја, односно реорганизације, нпр. да такав поверилац буде сврстан у посебну класу поверилаца са условним потраживањима (раскидни услов) која не гласа о плану реорганизације код повезаних лица – јемаца, већ само приликом одлучивања о плану реорганизације код главног дужника, односно код лица које је примило корист, за коју поверилац потражује накнаду.²⁵

VIII Закључак

Новелирани Закон о стечају разликује „међусобно повезана лица“ која се одређују према дефиницији из Закона о привредним друштвима, од „лица повезаних са стечајним дужником“ на која се односи дефиниција повезаних лица из члана 125 Закона о стечају.

У стечају се појављује још категорија повезаних лица, коју закон не уређује. То су међусобно повезани стечајни дужници, а стечај групе међусобно повезаних правних лица назива се консолидовани стечај.

Новелама је значајно погоршан процесни положај лица повезаних са стечајним дужником, кроз ограничавање или искључење њихових права.

Лица која су повезана са стечајним дужником намирују у новоустановљеном последњем – четвртом исплатном реду за потраживања настала две године пре дана отварања стечајног поступка по основу зајмова, као и других правних радњи које у економском погледу одговарају одобравању зајмова, у делу у којем ти зајмови нису обезбеђени.

Такође, ова лица не могу да буду бирана у одбор поверилаца. Забрана избора лица повезаних са стечајним дужником у одбор поверилаца уведена је како би се спречило прегласавање осталих стечајних поверилаца од стране повезаних лица.

Битна новина је да лица повезана са стечајним дужником (осим лица која се у оквиру своје редовне делатности баве давањем кредита или зајмова) чине посебну класу поверилаца и не гласају о плану реорганизације, чиме су онемогућене злоупотребе од стране повезаних лица.

25 В. Козар, *Коментар Закона о стечају, са новелама из 2014. године и судском праксом*, стр. 181.

Промена положаја повезаних лица огледа се и у искључењу права именована за стечајног управника или за независно стручно лице које прати спровођење плана реорганизације.

Такође, олакшано је побијање правних послова закључених са повезаним лицима, пре свега давања обезбеђења за обавезе лица повезаних са стечајним дужником и враћања кредита или зајма.

Промена третмана повезаних лица може довести до значајног смањења кредитирања унутар група повезаних лица и позајмица власника.

Vladimir KOZAR, PhD

**Special Advisor at Law Office “Aleksić & Associates” in Novi Sad,
Assistant Professor at the Law School for Economics and Judiciary
of the University Business Academy in Novi Sad**

CHANGE OF THE STATUSES OF RELATED ENTITIES IN THE BANKRUPTCY PROCEEDINGS

Summary

The amendments of the Law on Bankruptcy of August 2014 have significantly worsened the procedural status of entities related to the bankruptcy debtor, through the limitation or exclusion of their rights. The introduction of restrictive regime for the related entities has been explained by the need to eliminate the causes that allowed the abuse and corruption. It has been anticipated that the entities related to the bankruptcy debtor should be settled in the newly established last – fourth order of settlement and they cannot be elected to the board of trustees, in order to prevent outvoting of other bankruptcy trustees by the related entities. An important novelty is that entities related to the bankruptcy debtor (except those entities that in the ordinary course of their business activity engages in providing credit or loans) make a special class of trustees and do not vote on the plan of reorganization, which prevents the abuse by related entities. Change of the statuses of related entities is reflected in the exclusion of the right of appointment for the bankruptcy administrator or for the independent expert that supervises the implementation of the reorganization plan. Also, the refutation of legal transactions concluded with related entities has been facilitated.

Key words: *related entities, bankruptcy, order of settlement, board of trustees, reorganization.*